

ЛІТАРАТУРНЫ РЭМЕЙК І ЯГО АСАБЛІВАСЦІ

Уводзіны. Сучасная літаратура, як і культура ў цэлым, вызначаецца пошукам новых форм выказвання аўтарскай думкі. Наватарства сучасных беларускіх пісьменнікаў выяўляецца ў звароце да рэмейка, дзякуючы якому падкрэсліваецца актуальнасць класікі, ажыццяўляецца яе своеасаблівая інтэрпрэтацыя ў адпаведнасці з сучасным светапоглядам. Мэта даследавання — тэарэтычна абгрунтаваць сутнасць рэмейка ў мастацкай літаратуры, вызначыць яго асаблівасці, прыёмы ўзаемадзеяння з тэкстам арыгіналу.

Асноўная частка. У сучасным тэксце змест саступіў месца фармальным крытэрыям, форма вызначыла спосаб прысутнасці тэксту ў культурнай прасторы. Часта сучасны твор будзеца на «выхапленым» сюжэце, фармальнае развіццё якога ажыццяўляецца па прынцыпе ўключэння, перажывання, суперажывання [1, с. 192]. У XX стагоддзі фармальная катэгорыя тэксту вызначыла пераход ад «ведаць што» да «ведаць як». Па гэтай прычыне на мяжы XX—XXI стагоддзяў у мастацкай літаратуры актыўна развіваецца рэмейк.

У літаратуры рэмейк — недастаткова вызначанае паняцце. У слоўніку іншамовных слоў даецца наступнае тлумачэнне: «Ремейк, ремейк (англ. remake — передельвание, переделка) — 1) стремление к воссозданию прошлого, проявляющееся во внешнем виде окружающих вещей, в соблюдении соответствующих обычаев, правил этикета; 2) обновлённая версия старого фильма, старой фотографии и т. п.» [2, с. 245]. Як бачым, пад рэмейкам маецца на ўвазе больш новая версія або інтэрпрэтацыя раней выдадзенага твора. Рэмейк не цытуе і не парадзіруе першакрыніцу, а напаўняе яе новым і актуальным зместам, аднак «з аглядкай» на ўзор. Рэмейк можа паўтараць сюжэтныя хады арыгінала, тыпы характараў, але адлюстроўвае іх у новых гістарычных, сацыяльна-палітычных умовах.

Феномен рэмейка з'явіўся ў літаратуры дзякуючы кінематаграфіі, у якой рэмейк — гэта фільм, створаны на аснове іншага фільма [3]. Літаратурны рэмейк — гэта перапісанне вядомага тэксту, «перакадзіроўка» класічнага твора на мову сучаснасці. З'яўляючыся прадуктам «другаснай» культуры, ён арыентаваны на канкрэтны класічны ўзор, разлічаны на пазнавальнасць першатэксту, уяўляе сабой «цень класікі». Таму ў дачыненні да літаратуры, заснаванай на перапрацоўцы існуючых тэкстаў, часам выкарыстоўваюць выраз «творы з міжтэкставымі сувязямі». Мастацкая самастойнасць рэмейка зніжана. Разам з тым, даследчыкі літаратуры адзначаюць, што рэмейк нельга лічыць плагіятам, таму што яго сутнасць заключаецца не ў тым, каб «перапісаць» стары твор, а ў тым, каб данесці іншую задуму, раскрыць новую праблематыку, вырашыць пытанні, якія сталі актуальнымі для сучаснага чалавека, інтэрпрэтаваць па-новаму вядомы тэкст, унесці сваё ўласнае, арыгінальнае» [4, с. 44—45]. Рэмейк мае на мэце эпаціраваць чытача, ён абапіраецца на масавую свядомасць. У змесце рэмейка падкрэсліваецца «арыентацыя на адзін канкрэтны класічны ўзор, у разліку на пазнавальнасць «зыходнага тэксту» [4]. Літаратурны рэмейк перакладае класіку на мову сучаснасці, выяўляе рэальнасць рэтраспектыўна. Ён спрыяе пашырэнню «ўстаўнога тэксту», які набліжаецца да глабальных абагульненняў, у выніку чаго класічны тэкст «паглынае» новы твор. Рэмейк надае сучасным праблемам класічнае гучанне. Апеляцыя да вядомага ўзору дае падставы ўспрымаць рэмейк як мадыфікацыю класічнага твора або як тэкст-працяг. На думку С. В. Жаркевіч, «рэмейк — гэта адна з новых спроб стварэння літаратурных твораў, заснаваная на перапрацоўцы ўжо існуючых тэкстаў, легенд ці паданняў і прыстасаваных да сучаснага жыцця і сучаснага чалавека. Рэмейк — гэта гісторыя, якая ўжо мела поспех, але з'явілася неабходнасць пераказаць яе нанова» [4].

Даследчыкі літаратуры вылучаюць наступныя рысы рэмейка:

1. Аўтар захоўвае суаднесенне галоўных і другасных персанажаў як у аўтэнтычнай, так і ў новай версіі.
2. Звычайна адсутнічаюць высокія адносіны паміж героямі, яны становяцца больш прыземленымі, пазбаўленымі расчуленасці.
3. Другасны герой выводзіцца на першы план і адыгрывае больш актыўную і значную ролю ў развіцці падзей, чым тыя персанажы, якія дзейнічаюць у аўтэнтычным творы.
4. Аўтар уводзіць новы тып героя, блізкі да сучаснасці.
5. Змяняецца фінал твора ў адрозненне ад аўтэнтычнай версіі [4].

Літаратурны рэмейк пачаў фарміравацца адначасова са з'яўленнем жанру пародыі або травесці, аднак мастацкія творы, напісаныя да XX стагоддзя, можна толькі ўмоўна назваць рэмейкамі. «Прарэмейк» упершыню з'яўляецца ў час станаўлення нацыянальных літаратур, калі пісьменнікі пачынаюць выкарыстоўваць вядомы тэкст у якасці зыходнай мадэлі твора. Разам з тым, творы еўрапейскага класіцызму, часта арыентаваны на антычны ўзор («Федра» Расіна, «Гарацый» Карнэля), не з'яўляюцца рэмейкамі. Гэта цалкам самастойныя творы, якія раскрываюць новае гучанне класічнага літаратурнага ўзора і не выступаюць як «другасныя» ў адносінах да яго. Творы, блізкія да рэмейка, з'яўляюцца ў XVIII стагоддзі ў сувязі з развіццём журналістыкі і выдавецкай справы. Напрыклад, тагасныя амерыканскія газеты і часопісы публікавалі рэлігійныя і палітычныя тэксты ў кароткай і «зніжанай» форме. Рускія рамантыкі таксама спрабавалі выкарыстаць «пераймальны» (рэмейкавы) прынтцып пабудовы сюжэта. Сёння рэмейк актыўна пашыраецца ў мастацкай літаратуры.

Зыходзячы з тыпалогіі, прапанаванай Ю. Тыянавым, рэмейк можна аднесці да парадыхных (але не парадыхных) тэкстаў, гэта значыць да твораў, якія выкарыстоўваюць пратэкст — класічны ўзор — у якасці зручнай

формы для новага зместу, пры гэтым не высмейваючы тэкст-узор. Рэмейкі з'яўляюцца своеасаблівай опыткай, адлюстроўваючы адначасова і класіку, і сучаснасць. У творах з выкарыстаннем класічных вобразаў і сюжэтаў закранаюцца вечныя праблемы: канцэпцыя чалавека, цэласнасць асобы ў пераходную эпоху, стаўленне да веры, высокае мастацтва і ўстаноўкі масавай літаратуры, лёс мастака і сэнс творчасці ў пераломныя часы. Вырашэнне гэтых праблем прадвызначае перабудову вобразнай сістэмы тэкстаў-узораў: уводзяцца новыя героі, павялічваецца значнасць другародных персанажаў, некаторыя з іх «канфіскоўваюцца», адбываецца кантамінацыя вобразаў [5].

Існуе пяць асноўных спосабаў пераапрацоўкі класічных твораў:

1. Рэмейк-рэпрадукцыя. «Новы» твор ствараецца ў арыгінала ў зусім іншым жанры літаратуры. Напрыклад, арыгінал быў праявічы або вершаваны, а рэмейк знайшоў уважэнне ў п'есе («Гарас на парнасе» С. Кавалёва).

2. Рэмейк-сіквел. Як правіла, ён працягвае сюжэтную лінію аўтэнтычнага твора. Часам у сюжэт уводзяцца дадатковыя героі.

3. Рэмейк-матыў. Такі спосаб дазваляе стварыць тэкст, які мае зусім іншую канву, чым арыгінал. Такім з'яўляецца «Трышчан, або блазны на пахаванні» С. Кавалёва.

4. Рэмейк-кантамінацыя. У ім адначасова спалучаецца некалькі вядомых аўтараў, герояў або сюжэтаў з іншых твораў.

5. Рэмейк-жарт. Ён ствараецца для таго, каб зрабіць пародыю і пераасэнсаваць тую праблему, мэты, якія ставілі перад сабой класікі [4].

Адзін з арыгінальных пісьменнікаў-сучаснікаў, які звяртаецца да жанру рэмейка, — С. Кавалёў, вядомы літаратуразнаўца, крытык і драматург. Ён пачаў ствараць рэмейкі, калі з'явілася патрэба развіцця тэатральнага рэпертуара на Беларусі. Вядомы такія яго творы, як «Звар'яцелы Альберт» паводле кнігі Яна Баршчэўскага, «Шляхціч Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях», «Балада пра Бандою» па матывах легенды пра рыцара Баву. Пісьменнік адзначаў: «Я імкнуўся перакласці гэтыя і іншыя творы мінулых стагоддзяў на мову сучаснай драматургіі, актуалізаваць літаратурную спадчыну, арыгінальна інтэрпрэтаваць яе» [4]. У перапрацоўках вядомых твораў С. Кавалёў актуалізуе характэрныя для сённяшняга дня праблемы.

Рэмейкі падкрэсліваюць узаемасувязь з традыцыяй і захоўваюць карэктнае стаўленне да ўзору, якое выключае абсалютную іронію. Паэтыка рэмейкаў грунтуецца на дыялогу з класікай. Ва ўсіх творах з міжтэкставым характарам сувязей, незалежна ад пераважнага тыпу міжтэкставага дыялогу, аўтар і чытач, не дыскрэдытуючы класіку, даюць ёй новае, сучаснае прачытанне.

Заклучэнне. Літаратурныя творы з міжтэкставымі сувязямі займаюць асаблівае месца ў сучаснай літаратуры. Яны вызначаюцца наватарскім характарам, поліфункцыянальнасцю, актыўнай узаемасувяззю сучаснасці і класікі, мастацкім эксперыmentам. Рэмейк дапамагае ўстанавіць кантакт паміж рознымі традыцыямі і эпохамі. Рэмейк як новая спроба тлумачэння ўжо раней ўтвораных тэкстаў дапаўняе творы-ўзоры, надае ім новы сэнс, адаптаваны да сучаснасці.

Спіс цытуемых крыніц

1. Шмелева, Н. Рэмейк как форма борьбы текста за художественное пространство [Электронный ресурс] / Н. Шмелева. — Режим доступа : <https://voplit.ru/article/remejk-kak-forma-borby-teksta-za-hudozhestvennoe-prostranstvo/>. — Дата доступа : 05.10.2021.
2. Булыко, А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов / А. Н. Булыко. — М. : Мартин, 2010. — 704 с.
3. Maron, A. Драматургический ремейк — ответ на поп-культуру [Электронный ресурс] / A. Maron. — Режим доступа : https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/10391/1/A_Maron_Dramaturgiceskij_remejk_otvet_na_pop_kulturu.pdf. — Дата доступа : 03.10.2021.
4. Жаркевич, С. В. Рэмейкі С. Кавалёва ў сучаснай беларускай драматургіі / С. В. Жаркевич // Сб. работ 65-й науч. конф. студентов и аспирантов Беларус. гос. ун-та : в 3 ч. — Минск, 2008. — Ч. 3. — С. 43—48.
5. Холодинская, Т. О. Рэмейк как категория, характеризующая межтекстовые отношения / Т. О. Холодинская // Весті БДПУ. Сер. 1. — 2016. — № 2. — С. 104—107.

УДК 821.161.3-31

Н. У. Камароўская

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

РАМАН У ВЕРШАХ: З ГІСТОРЫІ ЖАНРУ

Уводзіны. Як вядома, раман узнік у літаратуры як універсальны інструмент мастацкага даследавання значных грамадскіх працэсаў. Гэты жанр скіраваны на абагульненне існуючага гістарычнага вопыту, садзейнічае далейшаму паглыбленню сацыяльнага мыслення. Эпічная святдасць, дынаміка гістарычных змен, значны прасторава-часавы характарыстыкі, філасофская заглыбленасць выступаюць тыпалагічнымі рысамі жанру, у якім на ідэйна-мастацкім узроўні выяўляецца аўтарская канцэпцыя жыцця і часу. Жанравая форма рамана вызначаецца незавершанасцю, няўстойлівасцю кампазіцыйнай арганізацыі, што абумоўлівае як шматварыянтнасць тыпалагічных мадыфікацый, так і свабоднае ўзаемадзеянне з іншымі жанрамі. Для літаратуразнаўчага